

Då innanfönster inte började förse med gångjärn förrän mot slutet av 1800-talet, hade vanligen ett fönster i varje rum en så kallad lättruta, dvs. en tunn vädringsbåge i såväl ytter- som innerbåge. Denna lättruta kunde på grund av fönstervirkets goda kvalitet utföras som en tunn öppningsbar båge infattad i den vanliga fönsterbågens ram och spröjs. Ända fram till slutet av 1920-talet förekommer innanfönster, men nu hängs de ofta på gångjärn.

Tätning av springor

Äldre okopplade fönster saknade helt tätningslister. När innerbågar började användas tätades dessa med klisterremсор på insidan. I fritidshus och museala sammanhang är det fortfarande en bra metod. Innerbågens klisterremсор kan också ersättas med tätningslister av gummi. Man får då välja en tätningslista som är anpassad till det gamla fönstrets fals och justera gångjärn och stängningsbeslag så att bågen sluter tätt mot karmen. Äldre okopplade fönster har visat sig ha mycket goda egenskaper både ur energi- och ljudisoleringsynpunkt.

Innerbågarna har i vissa fall haft gångjärn på båda bågarna, i vissa fall gångjärn endast på öppningsbågen och sprintar i mötesbågen.

Ytterfönstren får inte tätas eller klistras när innanfönstren sättes in. Finns inte ventilation genom ytterfönsterna bildas lätt mögel och röta mellan rutorna, på grund av att fuktighet inte kan ta sig ut.

Ett gammalt fönster, gärna med innanfönster på gångjärn, kan efter renovering och tätning ge lika god värmeisolering som ett kopplat. Likaså ökar ljudisoleringen hos fönster om mellanrummet mellan glasen ökas. Äldre fönster med separata innanfönster ger därför bättre ljudisolering än fönster med kopplade bågar.

Sätt gärna innanfönstren på gångjärn. Täta med anslagslister och tätningslister vid innanfönstren.

Nya kvalitéer i boendet

Ett gammalt fönster ger också så mycket mera. Ögonblicket då innanfönstren sätts in eller tas ut upplevs som märkliga akustiska förnimmelser i själva rummet. Den ohöjda närhet med vilken naturen tycks stråla in och ljuda i rummet på våren när bågarna tas ur eller den säregna känsla av tillfredsställande avskildhet från en allt tystare och kallare omgivning som insättningen på hösten ger. På vintern tronar små landskap av mossa (fönsterlav) och eterneller mellan rutorna, vid kalla dagar lägger sig en tunn hinna isbark på glasen eller växer frostiga isblommor upp.

Att ta ur innanfönstren om våren och sätta in dem igen om hösten gör tiden begriplig.

Lav eller mossa

Fönsterlav, *Cladonia stellaris*, hör till gruppen renlavar. Den trivs i öppna hällmarkstallskogar eller glesbevuxna sandiga, skogsmarker, ofta tillsammans med två andra vanliga renlavar, gulvit renlav (*Cladonia arbuscula*) och grå renlav (*Cladonia rangiferina*). Fönsterlaven finns i hela landet, sällsynt i Skåne men desto vanligare ju längre norrut man kommer, och i fjällen kan den bilda massvegetation. Utanför Sverige och Norden finns arten över hela det norra halvklottets nordligare delar. Den är lätt att skilja från de andra renlavarna genom sitt karaktäristiska, [kuddliknande växtsätt](#).

Fönsterlav är en av de få lavar som har ekonomisk betydelse, som renbete. Förr i tiden samlades den också in som vinterfoder åt kor. Den har också fått användning som fyllnad mellan ytter- och innerfönster för att suga upp den fukt som ofta bildas där. Nuförtiden har den betydelse mest som dekoration i olika

sammanhang såsom i begravningskransar och adventsljusstakar och i julgrupper med hyacinter och julstjärnor.

Släktnamnet Cladonia härleds ur grekiskans clados som betyder gren och syftar på den greniga bålen. Artepitetet stellaris kommer från latinet och betyder stjärnlik. Den hade tidigare det kanske mer passande, vetenskapliga namnet Cladonia alpestris, där artepitetet alpestris betyder växande i fjälltrakter.

Fönsterlav är en lavsvamp som för sin näringstillförsel lever i symbios med en alg. Tillsammans bildar dessa båda organismer en dubbelorganism som vi uppfattar som en enhet och som vi i praktiskt tal kallar för lav. I torghandeln säljs fönsterlaven vanligen under den felaktiga beteckningen vitmossa. Vitmossa är emellertid just en mossa och namnet skall korrekt användas endast för mossläktet Sphagnum.

Källor

Antell, Olof & Lisinski, Jan, Fönster. Historik och råd vid renovering. Riksantikvarieämbetet, RAÄ 1988:I.

Hidemark, Ove m.fl., Så renoveras torp & gårdar, ICA bokförlag 1997.

Swanberg, Lena Katarina, Torpdrömmar, Forum 2002.

<http://www.nrm.se/sv/meny/faktaomnat...r/kryptogamer/manadenskryptogam/lavar/fonsterlavcladoniastellaris.1350.html>